

3. Про підтвердження відповідності : Закон України від 17 травня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 32. – Ст. 169.
4. Про акредитацію органів з оцінки відповідності : Закон України від 17 травня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 32. – Ст. 170.
5. Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності : Закон України від 1 грудня 2005 року // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 12. – Ст. 101.
6. Апанасенко К. І. Нормативно-правова база технічного регулювання у сфері господарювання : питання класифікації / К. І. Апанасенко // Вісник господарського судочинства. – 2010. – № 4. – С. 119–125.
7. Про Державний комітет стандартизації, метрології та сертифікації України : Указ Президента України від 26 липня 2000 р. Втратив чинність на підставі Указу Президента № 225/2003 від 18.03.2003 р.
8. Питання Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики : Указ Президента України від 18 березня 2003 року. Втратив чинність на підставі Указу Президента № 465/2011 від 13.04.2011.
9. Про Положення про Державну інспекцію України з питань захисту прав споживачів : Указ Президента України від 13 квітня 2011 р.
10. Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції : Закон України від 02.12.2010 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 21. – Ст. 144.
11. Про загальну безпечність нехарчової продукції : Закон України від 02.12.2010 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 22. – Ст. 145.

***Н. І. Костова,**
кандидат юридичних наук, асистент кафедри
цивільного та господарського права і процесу
Інституту національного та міжнародного права,
Міжнародний гуманітарний університет*

ПРОГАЛИНИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Цивільне законодавство є важливим засобом встановлення статусу приватної особи, забезпечення реалізації прав людини, регулювання цивільного обігу у суспільстві тощо. В основному, розвиток цивілістики обумовлюється тим станом суспільства, якого досягнуто на даний час. Українське суспільство сьогодні майже пододало перехідний період, пережило немало кризових явищ і, нарешті, готове до справжніх якісних змін.

Із положень глави І ЦК України випливає, що цивільне законодавство – це сукупність правових норм, що регулюють цивільні відносини. Якщо цивільне право у об'єктивному сенсі – це сукупність концепцій, правових ідей, юридичних норм, якими визначається статус приватної особи, то цивільне законодавство – система правових норм, у яких виражається норми, що регулюють цивільні відносини.

При цьому поняття «цивільне законодавство» не є тотожним поняттю «цивільне право», оскільки останнє включає не лише правові норми, але також і концепцію, доктрину цивільного права, ідеї та інші досягнення цивілістичної думки, котрі набувають практичного значення при застосуванні аналогії (особливо, аналогії права) при тлумаченні судами норм цивільного законодавства тощо [1, с. 2]. Тому, хоча цивільне право й складає зміст цивільного законодавства, але останнє є сукупністю форм вираження лише нормативної частини цивільного права. Однак, до цього часу законодавча робота щодо узгодження двох нормативних документів так і не проведена. Частково це обумовлюється позицією українських судів, які у практичній правозастосовній діяльності в більшості випадків віддають перевагу у застосуванні положень Цивільного кодексу України.

В теоретичній площині це питання зазвичай трансформується у диспут про співвідношення цивільного та господарського права (і законодавства) як одного

з найскладніших у вітчизняній юридичній науці. Гострі дискусії з цього приводу точаться протягом досить тривалого часу [2, с. 12].

Також однією з тенденцій сучасної цивілістики є уніфікація цивільно-правових систем. Уніфікація полягає у зближенні та гармонізації цивільно-правових систем різних держав внаслідок запозичення відповідних правових конструкцій та згладжування принципових відмінностей між закономірностями правового регулювання та охорони суспільних відносин [3, с. 13]. Зумовлено це тим, що Україна невідступно стоїть на шляху інтеграції в світову економіку, що породжує поглиблення та розширення зовнішньоекономічних зв'язків, а отже і потребу їх правового регулювання.

Тлумачення поняття «законодавство» дав Конституційний Суд України, який роз'яснив, що термін «законодавство», котрий міститься у частині третій статті 21 КЗпП України, слід розуміти «широко», включаючи в нього не тільки закони, але й інші відомі нині нормативні акти. І хоча, як справедливо зазначав Н. Д. Єгоров, цивілістична наука заснована на одних і тих же закономірностях, проблем при уніфікації законодавства, вочевидь, уникнути не вдасться. Зокрема, все більшого поширення на даний час набувають конструкції англо-американської правової системи. Так, серед провідних вітчизняних юридичних компаній однією з останніх тенденцій є практика складання зовнішньоекономічних контрактів за правом Великобританії, так як застосування права саме цієї країни є найбільш поширеним у міжнародній торгівлі. Все більшу популярність набуває інститут трастів (довірчої власності).

Уникнути появи нових правових інститутів та моделей у будь-якому разі не вдасться, оскільки цивільне право покликане врегулювати суспільні відносини з приводу матеріальних благ, економічні відносини, які постійно розвиваються та ускладнюються.

Зрозуміло, що механічне перенесення вказаних правових конструкцій на вітчизняне підґрунтя не дасть бажаного результату, а отже їх впровадження повинно відбуватись поступово та обдуманно, з детальним науковим осмисленням та обґрунтуванням.

Проходить своє становлення і та частина цивільного права, яка покликана регулювати особисті немайнові відносини, зокрема, не пов'язані з майновими (честь, гідність, ділова репутація, право на особисту кореспонденцію тощо).

Поширювальне тлумачення поняття «законодавства» є характерним і для концепції цивільного права України, де цією категорією охоплюються не лише закони і підзаконні акти, але і договори, і звичаї [4, с. 78].

Як впливає зі змісту глави І ЦК України цивільне законодавство України може існувати у наступних випадках : 1) акти цивільного законодавства України; 2) нормативні договори суб'єктів цивільного права; 3) звичаї; 4) міжнародні договори; 5) інші форми цивільного законодавства (корпоративні норми загальної дії тощо).

Не можна не згадати тенденцію до розвитку цивільного права у сфері правового регулювання інформаційних технологій, зокрема пов'язаних з мережею Інтернет. Саме через Інтернет все більшого поширення набуває торгівля, надання послуг, пов'язаних з розробкою та впровадженням програмного забезпечення, правового регулювання використання доменних імен тощо. До речі, зацікавленість у цьому напрямку спостерігається не тільки з боку цивілістики, значну увагу даній сфері приділяють і податкове, і адміністративне, і кримінальне право.

Зазначені тенденції та напрями розвитку цивільного права будуть найбільш динамічно розвиватись найближчим часом та знайдуть своє відображення у роботах молодих науковців. Питання про прогалини в юридичній науці виникає переважно у зв'язку із застосуванням і тлумаченням правових норм, а також при вирішенні загальних методологічних завдань правотворчого й правозастосовного процесів. Практика і життя, в ситуації появи нових інститутів, найяскравіше демонструють недосконалість правової системи, а прогалини права викликають необхідність у пошуках методів і способів вирішення спірних питань як у судовій практиці, так і в буденних ситуаціях. Оскільки цивільне законодавство не здатне встановлювати норми на усі випадки життя, виникає проблема так званих «прогалин у законодавстві» [1, с. 96].

Під прогалинами у законі розуміють повну або часткову відсутність необхідних юридичних норм у даному законі. Прогалини в праві виникають, як правило, там, де є суперечливість норм однакової сили, коли одна з них «знищує» іншу.

Основними причинами появи прогалини у праві є: динамізм суспільних відносин, їх постійний розвиток, зміна; неможливість охопити всі життєві ситуації, об'єктивно вимагають правового регулювання (навіть у тих випадках, коли нормативна модель суспільних відносин все-таки існує, правова норма через її абстрактний характер не дозволяє наперед передбачити всі можливі нюанси, які можуть виникати в процесі її реалізації); недоліки юридичної техніки, до яких належать помилки і упущення законодавчого органу; суперечливість, неузгодженість норм.

Прогалини в законодавстві повинні усуватися в процесі правотворчості шляхом внесення змін і доповнень до законів, видання нових, досконаліших юридичних актів.

За наявності прогалини у галузі цивільного законодавства суди не можуть відмовити у правосудді, посилаючись на відсутність закону. Якщо у цивільно-правових відносинах присутня прогалина, то має бути місце для застосування аналогії, яка буває двох видів: аналогія закону, аналогія права.

Також для усунення прогалин у цивільному законодавстві використовується субсидіарне застосування норм права, тобто додаткове застосування одного інституту або галузі права до відносин, що регулюються іншим інститутом або галуззю права [2, с. 344].

Також важливо сказати про такий засіб усунення та подолання прогалин у цивільному законодавстві, як судовий прецедент. На офіційному рівні судовий прецедент, на відміну від англо-американської системи права, не являється джерелом цивільного права в Україні. Але ми не можемо недооцінювати її значення, та її роль потребує спеціального розгляду.

Судова практика включає в себе і пояснення вищих судів відповідно цивільного законодавства і роз'яснення, які містяться в постановах Пленуму Верховного Суду України.

Право лише фіксує певний стан суспільних відносин. Це пов'язано з тим, що правотворчість – це складний, тривалий і формалізований процес. Внаслідок цього законодавчий орган не завжди встигає своєчасно зреагувати на зміни у сфері правового регулювання.

У зв'язку з вищезазначеним можна констатувати, що прогалини в праві – це відсутність норм права (або їх частин) для врегулювання конкретних суспільних відносин, які можуть і повинні бути врегульовані правом. Основним їх усунен-

ням є правотворчість. Проте для оперативного вирішення конкретних юридичних справ законодавчо передбачені способи подолання прогалин у праві й законі: аналогія права, субсидіарне застосування норм права.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гражданское право : учебник : в 3-х томах [под ред. А. П. Сергеева, Ю. К. Толстого]. – [4-е изд., перераб. и доп.]. – М., 2005. Т. 1. – 765 с.
2. Хозяйственное право : учебник / В. К. Мамутов, Г. Л. Знаменский, К. С. Хахулин и др.; под ред. Мамутова В. К. – К. : Юринком Интер, 2002. – 897 с.
3. Харитонов Є. Антицивілістика, або Сім «неправд» так званого господарського підходу / Є. Харитонов // Право України. – 2000. – № 9. – 13 с.
4. Цивільне право України : підручник : у 2-х кн. / Д. В. Боброва, О. В. Дзера, А. С. Довгерт та ін. ; за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової. – К. : Юрінком Інтер, 1999. – 864 с.
5. Харитонов Е. О., Старцев А. В., Харитонов Е. И. Гражданское право Украины : учебник. – издание четвертое. – Х. : Одиссей, 2008. – 96 с.
6. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник / О. Ф. Скакун [пер. з рос.]. – Харків : Консум, 2001. – 344 с.

О. С. Кушко,
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного та господарського права і процесу
Інституту національного та міжнародного права,
Міжнародний гуманітарний університет*

СТОРОНИ У ДОГОВОРІ ПЕРЕВЕЗЕННЯ ВАНТАЖУ

Досліджуючи сферу правовідношень, пов'язаних з перевезенням вантажів неможливо обійти увагою учасників цих правовідношень. З легального визначення договору перевезення наведеного у ст. 909 Цивільного кодексу України (далі за текстом статті – ЦК України) [1] та ст. 307 Господарського кодексу України (далі за текстом – ГК України) [2] випливає висновок що сторонами договору перевезення вантажу є перевізник та відправник вантажу.

Наступні статті ЦК України дають більш поширену картину вищезазначеного, визначаючи сторонами договору перевезення вантажу, укладеного на довгостроковий строк – перевізника та власника (володільця) вантажу (ст. 914 ЦК України). Отже, при буквального тлумаченні двох статей одного нормативно-правового акту ми знаходимо мов би певні нестыковки. Поняття «володілець», що застосовується в контексті ст. 914 ЦК України, як тотожне до поняття «власник», передбачає саме титульного володільця, тобто особу володіння якої вантажем підтверджено певними документами. На практиці, поняття «власник (володілець)» напряму може бути застосовано тільки у рамках договору морського перевезення вантажу, що підтверджений видачею оригіналів коносаментів. У такому випадку держатель всіх оригіналів коносаментів і є володільцем вантажу, а у країнах Великої Британії та Німеччини – власником вантажу, що зазначений у коносаменті.

З нашої точки зору таке законодавче визначення може бути лише продуктом існування як мінімум двох різновидів договору перевезення вантажу у діючому ЦК України. Перший вид, а саме передбачений у ст. 909 ЦК України представляє собою реальний договір перевезення конкретного вантажу, укладення якого підтверджується складенням транспортної накладної (коносаменту або іншого документу, встановленого транспортними кодексами (статутами).